

Діана Лебеденко, Ірина Кузава
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ І МЕТОДІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлюються теоретичні аспекти розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з використанням освітніх засобів, прийомів, методів, які застосовують у сучасній практиці ЗДО. Встановлено, що використання освітніх методик сприяє розвитку мовленнєвої компетенції, сприяє активізації і закріпленню мовленнєвих навичок, що відіграє значний вплив на якість мовлення і готує дошкільника до успішної мовленнєвої комунікації і вступу до школи.

Ключові слова: методика розвитку мовлення, мовленнєва компетенція, прийоми, методи, засоби, діти старшого дошкільного віку.

Постановка проблеми. Заклад дошкільної освіти – перша і відповідальна ланка в загальній системі освіти. Центральною фігурою освітнього процесу є дитина – мовленнєва особистість, яка потребує розвитку мовленнєвої компетенції. На сьогоднішній день у роботі з дітьми старшого дошкільного віку триває пошук і впровадження ефективних методик розвитку мовлення дітей, які б сприяли формуванню системи мовленнєвих операцій (навичок) і дій (умінь), забезпечували розвиток діяльнісних характеристик мовлення, піднімали його на якісно новий рівень мовленнєвого онтогенезу, сприяли становленню їх суб'єктами усної мовленнєвої діяльності, здатних до ефективної комунікації в різних умовах життєтворчості. Саме тому, оволодіння рідною мовою для дошкільника є однією з найважливіших надбань в дошкільному дитинстві, що обумовлює особливу актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку мовленнєвої компетентності приділяють увагу науковці як минулого, так і сучасності: А. Богуш, А. Бородич, Є. Водовозова, Н. Гавриш, А. Гончаренко, О. Леушина, Є. Тихеева, К. Ушинський, Є. Фльоріна та ін. У наукових розробках вчених, зокрема, у працях О. Аматыєвої предметом дослідження є процес навчання виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку. Предметом дослідження Н. Водолаги було навчання розповіді дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. О. Жильцова досліджувала питання формування правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку. Заслуговує на увагу дослідження Н. Кирсти щодо використання поетичної спадщини Марійки Підгірянки в лексичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Предметом дослідження С. Ласунової був розвиток описового мовлення старших дошкільників засобами української народної іграшки. Методику розвитку діалогічного мовлення та збагачення словника дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор досліджувала Н. Луцан. Предметом дослідження Н. Маковецької було навчання старших дошкільників суфіксального творення іменників і прикметників на матеріалі емоційно-експресивної лексики. Заслуговує на увагу практичний аспект наукового дослідження Н. Малиновської, автором було здійснено порівняльний аналіз переказів дітей старшого дошкільного віку, які навчалися за традиційною сучасною методикою і за методикою, рекомендованою С. Русовою. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку досліджувала Т. Пироженко, що дає уявлення про особливості мовленнєвого онтогенезу. Актуальною проблемою дошкільної лінгводидактики є формування культури мовленнєвого спілкування, мовленнєвого етикету й виразності дитячого мовлення - цій проблемі присвячені праці С. Хаджирадевої. Предметом дослідження Н. Шиліної було формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Мета статті: обґрунтувати та проаналізувати методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова – це потужний засіб навчання, спілкування та виховання. Правильна, виразна мова дає дитині можливість максимально

широко користуватися нею як засобом спілкування, що сприяє формуванню особистості дитини в цілому.

Сензитивним періодом для онтогенезу мовленнєвої діяльності є старший дошкільний вік. Це віковий етап, на якому вперше відбуваються первинні якісні зрушення в розвитку дитини [4, с.353].

Зазначимо, що мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства (А. М. Богуш, М. С. Вашуленко, Н. В. Гавриш, О. Л. Кононко, К. Л. Крутій та ін.). Саме тому, вчені приділяють значну увагу розвитку мовлення дітей [5].

У сучасній науці виділено основні засобами здійснення програми з розвитку мови дітей: організація спілкування дітей у різних видах діяльності; сприймання різних видів зображувального мистецтва; використання технічних засобів; ознайомлення дітей з художньою літературою; мова вихователя як педагогічний фактор впливу на мову дітей.

Зокрема, сприймання різних видів зображувального мистецтва, різних видів театрів, діафільмів, кінофільмів, діапозитивів, змісту дитячої книги є важливим засобом розширення уявлень, знань про навколишню дійсність і розвитку мови дітей. Цей вплив посилюється тими почуттями, емоціями, переживаннями, які супроводжують сприймання будь-якого виду мистецтва.

Різні види праці дітей – господарсько-побутова, ручна, праця в природі також є ефективним засобом розвитку словника та формування мовних навичок. Побутова діяльність має свою специфіку і з точки зору педагогіки цінна тим, що розвиток мови проходить у природній, невимушеній обстановці: під час одягання, їжі, туалету, прогулянки, гімнастики, підготовки до сну збагачується й активізується словник дітей, формуються навички розмовної мови, йде засвоєння норм і правил мовного етикету, широко використовується художнє слово, фольклор. Тут діти легко вступають у розмову, зміст мовлення поєднується з реальними відношеннями. У вихователя є більше часу і більше можливості поговорити з кожною дитиною на різні теми, стимулювати і підтримувати розмови між дітьми.

Щоб діти успішно оволоділи мовленнєвою компетенцією мовлення вихователя повинно відповідати таким вимогам: змістовність, точність, логічність, доступність, багатство словника, чиста звуковимова, виразність, образність, відповідність нормам літературної мови [3, с. 27-28].

Для ефективного розвитку мовлення дітей використовують дидактичні методи, які являють собою способи спільної діяльності вихователя і дітей, спрямовані на розв'язання завдань розвитку мовлення. Значне місце в роботі з розвитку мовлення дітей відведено наочним методам: спостереження, екскурсії, екскурсії-огляди, розглядання предметів, картин і картинок, перегляд діафільмів, кінофільмів, телепередач, дидактичні ігри з наочністю. Використання цих методів відповідає дидактичному принципу наочності і наочно-дієвому та наочно-образному характеру мислення дошкільників. Ефективність засвоєння дітьми знань, формування повноцінних уявлень, розвиток таких психічних процесів, як сприймання, пам'ять, мислення і на цій основі розвиток мовлення великою мірою залежать від того, наскільки широко в пізнавальну діяльність уведено різні форми чуттєвого сприймання.

Значення словесних методів полягає в тому, що вони дають можливість поєднувати, розширювати та закріплювати знання дітей про навколишній світ і формувати їхні мовленнєві вміння і навички. До словесних методів належать: читання, розповідання художніх творів, заучування віршів, бесіди, розповіді дітей, переказ. Завдяки словесним методам у дітей можна розвивати вміння розуміти зміст мови, застосовувати знання без опертя на наочність. Уміння успішно засвоювати нові знання, сприймаючи повідомлення без наочності, забезпечує перехід дітей у процесі пізнання за межі безпосереднього сприймання, що значно розширює можливості пізнання світу, а також забезпечує перехід знань на вищий рівень узагальнення, їх систематизацію.

Мета практичних методів - навчити дітей на практиці використовувати отримані знання, допомогти набутти й удосконалити мовленнєві вміння і навички. До практичних

методів належать словесні дидактичні вправи, ігрові методи, елементарні досліди й моделювання.

Проаналізувавши основні методики розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку, які є рекомендованими А. Богуш, Н. Гавриш можна виділити основні прийоми і методи, які застосовують у старших групах ДЗО. Зокрема, для виховання звукової культури мовлення вчені пропонують для використання різноманітні прийоми та методи навчання. Зокрема, серед прийомів навчання провідне місце посідають: артикуляція звуків, імітація правильної звуковимови, зразок мовлення вихователя, відображене та сумісне мовлення, доручення, ігрові прийоми.

Методами виховання звукової культури мовлення є дидактичні ігри, вправи, рухливі ігри, розповіді зі звуконаслідуванням, оповідання, вірші, чистомовки, скоромовки, лічилки, розглядання картинок (для проведення звукового аналізу слова, який використовують у старшій групі для ознайомлення зі складом, реченням, наголосом), настільно-друковані ігри.

Основними методами виховання звукової культури мовлення вчені вважають дидактичні ігри та вправи, в процесі яких удосконалюються всі компоненти звукової культури мовлення.

Для розвитку мовленнєвого дихання доцільно провести дидактичні вправи на здування з долоні пелюсток, шматочків паперу, кульок, вати, пушинок кульбаби.

Методика словникової роботи з дітьми старшого дошкільного віку передбачає різноманітні методи і прийоми. Але у сучасних дошкільних закладів, як і раніше, затребуваною залишається розроблена Є. Тихеєвою система лексичних вправ. Вченою доведено, що ігрові вправи полегшують процес ознайомлення дітей з багатозначними словами й омонімами.

У старшій групі перед вихователями стоять такі завдання: стимулювати та активізувати вживання дітьми образних висловів, засвоєних у попередніх групах. Для цього рекомендують вправу “Як сказати по-іншому?”, яка дає змогу не лише активізувати вживання образних слів і словосполучень, а й збагатити мовлення дитини широкою палітрою слів різних категорій і груп. Ефективним є й такий прийом навчання, як художній аналіз прислів'їв та приказок. У процесі з розвитку образного мовлення доречно застосовувати образотворчу діяльність. Дітям можна запропонувати зобразити на малюнку, як вони розуміють зміст фразеологізму, прислів'я, приказки, а потім дати відповідь на запитання: “Коли доцільно використовувати цей вислів?”

Для формування граматичної правильності мовлення використовують такі методи: дидактичні ігри і вправи, розповіді з використанням слів, у яких діти допускаються помилку, картинки, переказування художніх оповідань, читання віршів, складання дітьми розповідей із використання групи слів на тему, запропоновану вихователем.

Для активізації і закріплення граматичних форм використовують художні твори.

Одним з методів формування граматичної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку є моделювання, використання наочних моделей, в яких дитина відображає структуру об'єктів і відношень між ними.

Останнім часом у методичній літературі з'явився і такий метод, як лінгвістична казка. К. Крутій визначає лінгвістичну казку як таку, зміст якої спрямований на ознайомлення дітей з лінгвістичними термінами в доступній для них формі, а також на розвиток “чуття мовлення”.

Методика розвитку зв'язного мовлення спрямована на розвиток діалогічного і монологічного мовлення дітей.

Ефективним засобом формування діалогічного мовлення, засвоєння правил мовленнєвого етикету є прийом словесних доручень. Не менш значущим моментом у застосуванні цього прийому є так зване звітування дитини про виконання доручення. Розвиткові діалогічного мовлення сприяє також прийом створення спеціальних мовленнєвих ситуацій. Для застосування цього прийому можна використовувати наочність, наприклад спеціально підібрані сюжетні картини або серію картин.

На заняттях одним з ефективних методів є бесіда. Під час бесіди зі старшими дошкільниками важливого значення набувають пошукові запитання і завдання. У бесіді використовують такий прийом, як вказівки, що визначають порядок, правила, послідовність висловлювань та привертають увагу дітей основних аспектів.

Важливим прийомом систематизації та уточнення знань дошкільників є узагальнення, яке робить педагог.

Висновок та перспективи подальших досліджень. Отже, для ефективного розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку необхідним є використання методів і прийомів, які забезпечують підвищення мовленнєвої активності, засвоєнню й використанню раніше вивченого мовленнєвого матеріалу. Важливим є використання нових знань у повсякденному житті, які сприяють закріпленню й усвідомленню нового матеріалу й урахування правильної мови вихователя, яку наслідують діти дошкільного віку. Завдяки правильно підібраним методам і прийомам процес навчання перетворюється у цікаву гру, під час якої дошкільники самі прагнуть до мовленнєвого розвитку, намагаючись активізувати вже набуті мовленнєві навички і вправлятися у набутті нових. У процесі навчання виступає необхідність поєднання наочних і словесних методів і прийомів, які будуть доповнювати один одного і закріплювати здобутий досвід мовного спілкування. Враховуючи певні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку, вихователь повинен підтримувати і постійно збагачувати мовлення дітей, це забезпечить позитивний вплив на загальний розвиток дитини і підготує її до подальшого навчання у школі.

Джерела та література

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – Київ: Вища школа, 2007. – 542 с.
2. Богуш А. М. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – Київ: Генеза, 2013. – 159 с.
3. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови / Л. В. Іщенко. – Умань: Жовтий, 2013. – 138 с.
4. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс / Л. О. Калмикова. – Київ: Слово, 2016. – 386 с.
5. Подліна С. В. Розвиток мовленнєвої компетентності / С. В. Подліна // Дошкільний навчальний заклад. – 2012. – №1. – С. 48.
6. Русковолшин В. М. Роль мовленнєвого розвитку у формуванні дошкільної зрілості дитини / В. М. Русковолшин. // Логопед. – 2015. – №4. – С. 47.

References

1. Bohush A. M. Doshkilna lnhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy / A. M. Bohush, N. V. Havrysh. – Kyiv: Vyshcha shkola, 2007. – 542 s.
2. Bohush A. M. Rozvytok movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku / A. M. Bohush, N. V. Havrysh. – Kyiv: Heneza, 2013. – 159 s.
3. Ishchenko L. V. Navchannia ditei doshkilnoho viku ridnoi movy / L. V. Ishchenko. – Uman: Zhovtyi, 2013. – 138 s.
4. Kalmykova L. O. Formuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku movlennievoi diialnosti: diahnostyko-rozvyvalnyi kompleks / L. O. Kalmykova. – Kyiv: Slovo, 2016. – 386 s.
5. Podlina S. V. Rozvytok movlennievoi kompetentnosti / S. V. Podlina. // Doshkilnyi navchalnyi zaklad. – 2012. – №1. – S. 48.
6. Ruskovoloshyn V. M. Rol movlennievoho rozvytku u formuvanni doshkilnoi zrilosti dytyny / V. M. Ruskovoloshyn. // Lohoped. – 2015. – №4. – S. 47.

Лебеденко Диана, Кузава Ирина. Особенности использования приемов и методов для развития речи детей старшего дошкольного возраста. В статье освещаются теоретические аспекты развития речи детей старшего дошкольного возраста с использованием образовательных средств, приемов, методов, применяемых в современной практике ЗДО. Установлено, что использование образовательных методик способствует развитию речевой компетенции, способствует активизации и закреплению речевых навыков, играет значительное влияние на качество вещания и готовит дошкольника к успешной речевой коммуникации и поступлению в школу.

Ключевые слова: методика развития речи, речевая компетенция, приемы, методы, средства, дети старшего дошкольного возраста.

Lebedenko Diana, Kuzava Iryna. Features of the use of techniques and methods for the development of speech of children of senior preschool age. The article covers theoretical aspects of the development of speech of children of the senior preschool age using educational means, methods, methods used in modern practice of ZAP. It is

established that the use of educational methods contributes to the development of speech competence, promotes the activation and consolidation of speech skills, which has a significant impact on the quality of speech and prepares a preschooler for successful speech communication and admission to school.

Key words: *the method of speech development, speech competence, techniques, methods, means, children of the senior preschool age.*

Стаття надійшла до редколегії 01.12.2018 р.

УДК 51-35(045)(477)

Наталія Нарихнюк, Віктор Корнелюк, Павло Селюк
Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ СТВОРЕННЯ ДИНАМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ МАТЕМАТИКИ

У статті йдеться про впровадження педагогічних програмних засобів навчання у контексті модернізації системи освіти України. Здійснюється аналіз поняття «педагогічні програмні засоби навчання», а також спроба його узагальнення та уточнення. Обґрунтовується доцільність використання педагогічних програмних засобів для інноваційної взаємодії у процесі вивчення курсу математики. Досліджується комплект електронних програм Gran (Gran1, Gran-2D, Gran-3D) та обґрунтовується доцільність їх використання на заняттях алгебри та початків аналізу і геометрії.

Ключові слова: *педагогічні програмні засоби, електронні програми Gran, графічний аналіз функцій, математика, інноваційні технології.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується глобальною інформатизацією всіх сфер суспільного життя, включаючи систему освіти. В умовах широкого використання засобів сучасної комп'ютерної техніки в навчальному процесі, викладачу необхідно вміти застосовувати інформаційно-телекомунікаційні технології в педагогічній діяльності. Тому нагальною потребою сучасної системи освіти при викладанні математики є впровадження нових форм та методів навчання і виховання, що забезпечують розвиток особистості кожного студента. Розв'язанню цієї проблеми сприяє впровадження технологій інноваційної взаємодії на заняттях математики. Саме вони ефективніше, ніж інші педагогічні технології, сприяють інтелектуальному, соціальному й духовному розвитку студента.

Важливість вказаної проблеми окреслена в нормативних документах, серед яких Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про Національну програму інформатизації» і Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Державні програми «Вчитель» та «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті і науці». У цих документах визначено пріоритетність упровадження у навчальний процес ІКТ, підвищення якості освіти, забезпечення закладів освіти сучасними педагогічними програмними засобами (ППЗ) навчання тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження ППЗ не нова. Висвітленням деяких її аспектів, пов'язаних зі специфікою використання ППЗ у навчальному процесі і їх класифікацією, займалось широке коло вітчизняних і зарубіжних дослідників (Р. Вільямс, Б. Глинський, М. Жалдак, Ю. Жук, Т. Ільцова, В. Каймін, К. Маклін, І. Морев, Н. Морзе, М. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, О. Скафа та ін.). Однак, попри значну зацікавленість цим питанням, поза увагою науковців залишається окреслення єдиного підходу до розробки та впровадження ППЗ у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Метою статті є здійснення порівняльної характеристики існуючих ППЗ і визначення серед них найбільш ефективних щодо забезпечення інноваційної взаємодії та підвищення якості знань з математики.